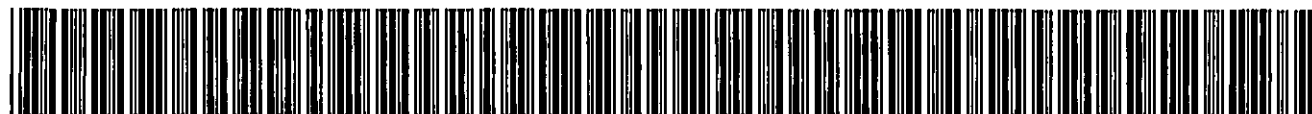

Date Printed: 04/20/2009

JTS Box Number: IFES_64
Tab Number: 75
Document Title: Edikasyon sivik
Document Date: 1995
Document Country: Haiti
Document Language: Creole
IFES ID: CE00794

* 6 0 2 C D 2 5 A - A E A A - 4 E C 9 - 8 E D 4 - 5 3 F 4 B 7 9 0 0 3 0 C *

**Edikasyon | Gid pou
sivik | animatè**

**Ministè Edikasyon Nasyonal,
Sekretarya Jenès ak Espò**

**Finansman PNUD
pou bay travay KEP la Jarèt**

F Clifton White *Source Center*
International Inc. *for Election Systems*

Edikasyon | Gid pou
sivik | animatè

Liv 1

1995

**Edikasyon | Gld pou
sivik | animatè**

**Ministè Edikasyon Nasyonal,
Sekretarya Jenès ak Espò**

**Finansman PNUD
pou bay travay KEP la Jarèt**

Sa ki nan liv la

SITWAYEN 1

Sitwayen 3

LETA 9

Ki wòl leta, Ki jan leta òganize? 10

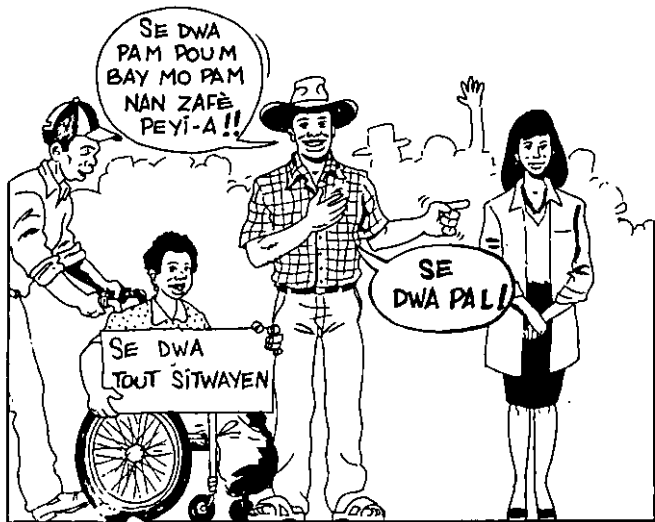
POLITIK 15

Ki sa yo rele *politik*? 17

VOTE 21

Vote 22

SITWAYEN

■ Sitwayen

1.- Ki lè yon moun sitwayen ?

Men sa konstitisyon an di sou sa :

- Si w Ayisyen
- Si w gen tout dwa sivil ou
- Si w gen tout dwa politik ou: **Ou se sitwayen**

Egzanp dwa sivil :

dwa pou moun gen yon non, yon nasyonalite.

Egzanp dwa politik : fè pati politik, vote

2.- Ki wòl yon sitwayen nan sosyete a ?

Nan 3 konpòtman sa yo, ki sa ou wè ki pi bon :

	wi	non
Kanpe gade ki bò y ap mennen peyi a		
Kouri prese pote kole, san kalkile, san gade dèyè		
Kalkile byen kouman ou menm, w ap pote wòch pa w pou fè pil ak pa lòt moun pou bati peyi a		

Èske yon sitwayen fèt :

- Pou l aprann konnen dwa li ?
- Pou l defann dwa li ?
- Pou l sèvi avèk dwa li ?
- Pou l pran rekonsablite sitwayen li ?
- Pou l fè peyi a vanse ?
- Pou l di tout sa li panse sou zafè peyi l ?

Ki sa yo rele patisipe ?

.....
Yon kasyon nou dwe repon n.

Ki *dwa* yon sitwayen genyen ?

- 1- Tout moun gen dwa viv
Tout moun gen dwa viv an sante
(lavi - lasante - respè pou lavi)
- 2- Chak moun gen dwa viv lib
(libète - arestasyon - prizon - manda...)
- 3- Moun gen dwa pale lib.
Moun gen dwa ekri lib
- 4- Moun gen dwa suiv kwayans yo
ak relijyon yo, lib

- 5- Moun gen dwa reyini lib
Moun lib fè asosiyasyon yo vle

- 6- Chak moun gen dwa jwenn bon jan fòmasyon
ak bon jan konesans (*Pwoblèm pa konn li, pa
konn ekri - Lang kreyòl - alfabetizasyon*)

- 7- Nenpòt ki moun gen dwa travay, lib

- 8- Moun gen dwa gen byen pa yo ki rele yo chè
mèt chè mètrès

- 9- Moun gen dwa jwenn bon enfòmasyon

- 10- Moun gen dwa viv an pè, nan peyi a

Eske ou santi ou se sitwayen nan peyi a vre ?

.....

Ki jan pou ou vin sitwayen vre ?

.....

Ki jan pou w toujou rete sitwayen ?

.....

☐ Ki *devwa* yon sitwayen genyen ?

Yon sitwayen:

- 1- dwe respekte konstitisyon an ak drapo peyi a
- 2- dwe respekte lafwa
- 3- dwe vote nan eleksyon , san yo pa fòse l
- 4- dwe peye taks
- 5- dwe dakò pou li sèvi kòm manm jiri, nan tribinal
- 6- dwe defann peyi l, si gen lagè
- 7- dwe chèche konnen,
epi chèche ogmante konesans li
- 8- dwe bay konkou l nan pwòpte peyi a,
nan pwoteje tè a, ak tou sa ki alantou tè a
- 9- dwe sansib anpil pou lajan leta ak pou byen leta
- 10- dwe respekte byen lòt moun
- 11- dwe travay pou tout moun viv an pè
- 12- dwe toujou prèt pou li bay konkou, lè moun an danje
- 13- dwe respekte dwa ak libète lòt moun

□ Dwa ak Devwa mache ansanm

Dwa w se tout pwoteksyon, tout libète, tout sèvis leta ak rès sosyete a oblije ba w, pou w ka viv alèz nan peyi a.

Devwa w se tout sa ou menm, ou oblije bay leta ak rès sosyete a pou tout lòt moun nan peyi a ka viv alèz tou.

Paregzanp, se yon devwa pou nou travay pou tout moun viv an pè. Menm jan an tou , se yon dwa nou genyen pou leta garanti sekirite nou.

Ki lòt egzanp ou jwenn kote dwa ak devwa mache ansanm tankou marasa ?

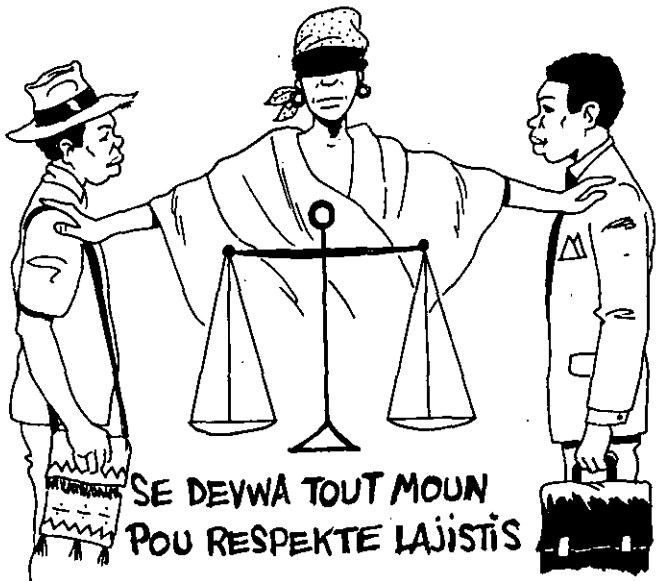
.....

.....

.....

.....

SE DWA TOUT MOUN
POU JWENN JISTIS.

LETA

■ ***Ki wòl leta, Ki jan leta òganize ?***

Wòl Leta se :

- travay nan enterè pèp la. Leta fèt pou li osèvis pèp la
- bati yon sosyete kote yo respekte dwa tout moun
- fè tout sa l kapab pou tout moun mete men nan zafè peyi a

□ **Ayiti se yon repiblik**

Pouvwa leta a gen 3 branch :

- pouvwa lejislatif
- pouvwa egzekitif
- pouvwa jidisyè

Nan pouvwa lejislatif gen depite ak senatè

Wòl depite ak senatè :

- se fè lwa ki pou pèmèt pèp la viv pi byen
- se veye jan pouvwa egzekitif la ap mennen bak leta a.

Nan pouvwa egzekitif la, ou jwenn 2 tèt :

- Prezidan repiblik la ki chèf leta

- Preme minis la ki chèf gouvènman an

Wòl prezidan an :

- se dirije leta
- se chwazi premye minis la apre li fin pale ak prezidan 2 chanm yo

Wòl premye minis lan se :

- se nonmen anplwaye leta epi revoke yo. Fè obeyi lwa yo
- se chwazi manm gouvènman an ansanm ak Prezidan an
- se fè yon jan pou minis yo kolabore nan travay yo
- se prepare pwojè lwa ansanm ak minis yo pou voye devan lachanm

Lame ak lapolis se 2 kò ki sou kont pouvwa egzekitif la. Lame sou zòd Ministè Defans. Lapolis sou zòd Ministè Lajistis.

Nan pouvwa jidisyè a ou jwenn :

- Jij
- Komisè gouvènman

Wòl jij yo :

- se bay lajistis san paspouki

Wòl komisè yo :

- se veye pou moun jwenn jistis, epi pou yo aplike lalwa kòmsadwa kont tout moun ki koupab.

□ Ki kote pouwa pèp la chita

Peyi a divize an zòn :

- Zòn ki pi piti se seksyon kominal
- Zòn ki pi gwo pase seksyon kominal se komin
- Zòn ki pi gwo pase ni seksyon kominal ni komin se depatman.

Fèt pou genyen **Asanble** ak **Konsèy** nan chak seksyon kominal, nan chak komin, nan chak depatman.

□ Ki enpòtans asanble yo genyen?

Se devwa tout sitwayen pou yo chwazi reprezantan yo.

Nan **pouvwa egzekitif** : tout sitwayen vote pou prezidan

Nan **pouvwa lejislatif**: tout sitwayen vote senatè ak depite nan zòn yo

Nan **pouvwa jidisyè**, kote pouvwa pèp la chita? Pouvwa pèp la pase pa yon chemen dekoupe ki montre enpòtans asanble yo.

Pou **jij Tribinal Kasasyon**, se senatè yo ki voye yon lis non moun pou yo nonmen kòm jij. Kon sa, lè nou vote pou senatè, nou ba yo pouvwa pou yo chwazi jij tribinal kasasyon yo.

Pou **jij Tribinal premye jijman** ak **jij Tribinal dezyèm jijman**, se **Asanble depatman** yo ki voye yon lis non moun bay Prezidan an.

Kanta pou **jij de pè**, se **Asanble kominal** yo ki voye lis la.

	Seksyon kominal	Komin	Depatman
Konsèy	3 manm	3 manm	3 manm
Asanble	delege bitasyon	reprizantan tout seksyon kominal yo	reprizantan tout asanble kominal yo
ki moun ki vote pou konsèy la	tout pèp seksyon kominal la	tout pèp komin nan	Asanble departman an
Pou konben tan	4 an	4 an	4 an
Yo gen dwa double	wi	wi	
kondisyon pou moun kandida	Ayisyen/ 25 an/ dwa sivil/ dwa politik	Ayisyen/ 25 an/ dwa sivil/ dwa politik	Ayisyen/ 25 an/ dwa sivil/ dwa politik

Ki wòl asanble yo:

Wòl asanble yo se rive fè tout sitwayen k ap viv nan yon lokalite, patisipe nan tout desizyon k ap pran konsènan zòn l ap viv la, epi kontwole tout tan tout sa k ap regle nan tout kesyon tankou: zafè lekòl, zafè lasante, zafè jistis, zafè travay, zafè tè, zafè komès.

POLITIK

...KASEK...
SENATE... DEPTÉ...
MAJISTRA...

KILÈS
M'ITA CHWAZI?

■ Ki sa yo rele politik ?

1. **Politik se tout sa ki konsènen yon peyi**
2. **Politik se fason, se manyè yo dirije yon peyi**

Kon sa ,

Politik se zafè tout moun

Vle pa vle tout moun nan politik. Kon sa menm si w di ou pa nan politik, ou fè politik kanmenm.

Lè se vakabon, vòlè, magouyè k ap dirije yon peyi, k ap fè politik nan yon peyi, politik vin yon bagay sal :

- se pale moun mal
- se lonje dwèt sou moun
- se kraze zo moun
- se touye moun
- se fèmen moun nan prizon san rezon

- se egzile moun
- se vòlè lajan leta
- se fè lenjistis
- se toupizi malere ... eksetera

Men, lè se moun de byen k ap dirije, k ap fè politik, politik vin yon bagay ki bèl, yon bagay ki pwòp.

- Lè sa a, fè politik :
- se travay pou tout moun santi yo lib
- se travay pou tout moun viv byen nan peyi yo
- se sèvi peyi a, sèvi tout moun ki nan peyi a

Kon sa,

Fè politik se travay nan enterè peyi a, sèvi ak mwayen ou genyen, ak entèlijans ou pou peyi a vin pi bèl, pi anfòm, kèlkelanswa danje ak difikilte ki genyen.

□ Ki mwayen lalwa bay yon sitwayen pou li di mo pa l nan zafè peyi l ?

Sitwayen yo gen dwa :

- chwazi reprezantan yo
- kandida nan eleksyon
- mete tèt yo ansanm pou yo fòme òganizasyon politik, òganizasyon sosyal, òganizasyon ekonomik
- mete tèt yo ansanm pou yo ekri otorite lèt pou yo mande sa yo bezwen, fè grèv ak manifestasyon ki respekte lalwa.

□ Ki sa yon pati politik ye ?

Èske tout moun konprann politik menm jan ?

- Tout moun pa konprann pwoblèm peyi a menm jan. Tout pa gen menm lide. Konsa moun ki gen menm lide mete tèt yo ansanm pou yo ka gen plis fòs pou fè lide yo pase nan sosyete a.
- Yon pati politik se yon gwoup sitwayen ki mete tèt yo ansanm pou yo defann yon pwogram politik, pou di ki jan pou peyi a mache, etan y ap travay pou rive pran pouvwa a.
- Tout pati politik pa gen menm pwogram
- Tout pati politik pa nan menm kan
- Tout pati politik pa gen menm chapant. Yo pa òganize menm jan.

PA KITE YO ACHTE KONSYANS OU
PA VOTE POU LAJAN !

VOTE

■ Vote

Vote se yon dwa, se yon devwa, se yon gwo responsablite pou tout sitwayen ki gen 18 an e ki gen konprann

Vote se pi bon fason pou chwazi sa ou vle pou komite a e pou peyi a.

se pi bon fason pou fè moun konnen sa ou vle

se pi bon fason pou di mo pa w nan zafè peyi a

Men nou pa ka vote nenpòt ki lè, nenpòt ki jan, nan nenpòt ki kondisyon

Pou moun vote :

- Fòk gen sekirite nan peyi a
- Fòk eleksyon yo lib pou tout sitwayen ka patisipe

Jan Konstitisyon an di l :

Pèsonn pa gen dwa fòse moun al vote

**ATANSYON: Pa kite yo achte konsyans nou.
Pa vote pou lajan**

Eleksyon enpòtan nan tout branch:

- eleksyon manm KASEK
- eleksyon Majistra
- eleksyon Depite
- eleksyon Senatè
- eleksyon Prezidan

Se chak moun sa yo ou bay wòl yo nan zafè peyi
Se chak moun sa yo ki pral pran desizyon pou ou

- Pou ki sa nou dwe vote,
Ki sa n ap chache pou peyi a ?**

Èske se

- JISTIS ?
- SEKIRITE ?
- DEMOKRASI ?
- PWOGRÈ ?

Ki lòt bagay nou vle ?

.....

☐ Èske vote sèlman ka regle zafè nou kòm sitwayen ?

Lè nou fin bay bilten vòt nou nan eleksyon, eske travay nou fini ?

Èske move je pa kapab pase vòt pèp la anba pye ?

Ki jan nou kapab anpeche sa rive ?

☐ Ki wòl reprezantan nou vote pou yo a ?

Yo gen pou yo fè travay lalwa mande yo pou yo fè

Èske yo dwe bay pèp la rapò sou travay sa a ?

☐ Detwa mak fabrik yon bon kandida

Yon bon kandida

- se yon moun ki kapab fè travay yo ba l fè a
- se yon moun ki serye
- se yon moun ki kenbe fèm
- se yon moun ki konsekan
- se yon moun ki gen yon sèl pawòl

- se yon moun ki devwe pou kominote l ak peyi a
- se yon moun ki bay prèv li vle demokrasi toutbon vre

- Li pa magouyè
- li pa gen dwèt long
- li pa machann peyi
- li pa gran panpan, gran dizè

Enpòtans **batistè** - **kat didantite** - **kat elektoral**

Pou ki sa tout moun dwe gen batistè ?

	se vre	se pa vre
Se pi bon mwayen pou leta konnen ki moun ou ye		

Èske gen lòt pyès ki ka ranplase batistè ?

Ki enfòmasyon ki pi enpòtan nou jwenn nan batistè yon moun ?

1- Non moun nan

2- Non ak Siyati (tit) manman I, oswa papa I, oswa toulede

3- Kote moun nan fèt

4- Dat moun nan fèt (jou - dat - mwa - lane)

Pi fò enfòmasyon sa yo, nou jwenn yo ni nan kat didantite ni nan kat elektoral

Modèl kat elektoral

		Repiblik Ayiti							
		Konsej Elektoral Provizwa KAT ELEKTORAL							
No. Kat :	3801652	Biwo :	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>
Siyati :	<input type="text"/>								
Non :	<input type="text"/>								
Adres :	<input type="text"/>								
Jou ou te Fet :	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	Laj :	<input type="text"/>	Gason	<input type="text"/>	Fanm	<input type="text"/>
Sikonskripsyon Vot :									
Eskriten			Dat Enskripsyon			Presidan	Siyen	Sekrete	
<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>

- **Ki sa pou yon animatè konnen,
ki sa li dwe kapab fè**

Yon animatè dwe kapab :

- 1- esplike yon moun ki sa yon sitwayen ye
- 2- bay lis dwa ak devwa yon sitwayen
- 3- esplike ki jan leta òganize
- 4- esplike ki kote pouvwa politik la chita depi nan bitasyon, depi nan katye jouk nan palè nasyonal
- 5- esplike ki sa yo rele politik
- 6- esplike ki mwayen lalwa bay yon sitwayen pou li bay lide l nan zafè peyi li
- 7- esplike ki sa yon pati politik ye
- 8- esplike ki sa vote vle di
ki enpòtans vote jounen jodi a genyen pou nou
ki wòl reprezantan nou vote pou yo a
Pou ki sa nou dwe vote

9- detaye mak fabrik yon bon kandida

10- montre ki jan pou moun vote

11- esplike enpòtans : **batistè**
kat didantite
kat elektoral

bay tout enfòmasyon ou bezwen pou sa

12- vin bòs nan kèk teknik animasyon :

- ki jan pou parèt sou moun epi ki jan pou pale avè yo
- ki jan pou yon reyinyon mache
- ki jan pou òganize yon brase lide
- teyat popilè

13- vin bòs nan ekri kreyòl

14- ekri lèt enprimri degrennen
ekri yon mesaj sou yon pannkat

15- ede yon gwoup moun brase lide sou :

- patisipasyon
- vote sèlman pa ka regle pwoblèm nou kòm sitwayen

- koze: jistis - sekirite - demokrasi - pwogrè

□ **Kèk konsèy pou animatè yo**

- Pale avèk yon gwoup moun pi bon pase pale avèk moun degrennen

- Lè yon gwoup moun rasanble, se gwo richès nou genyen :

a) chak moun ki la, genyen yon dal bagay yo konnen.
Yo abitye reflechi, yo gen esperyans lavi a

b) Youn kapab oprann nan men lòt. Youn kapab pote yon diplis sou sa yon lòt di.

Pa bliye :

- ankouraje moun yo pale anvan ou bay enfòmasyon ou gen pou pote pou yo

- ankouraje yo brase lide sou tout pwèn nou pote

- lè yo mande w yon kesyon ou pa konnen, pa wont di : ou pa konnen, ou pral chache plis enfòmasyon sou sa

Brase lide a kapab fèt avèk :

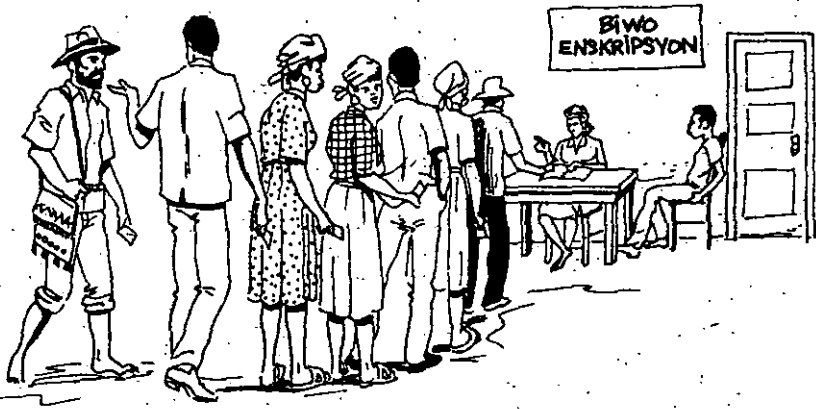
- yon afich
- avèk yon tèks nou li osnon nou tandè nan radyo
- avèk yon ti teyat ki montre sityasyon n ap pale a
- avèk yon chante ki pote pawòl pou moun reflechi

Pa bliye :

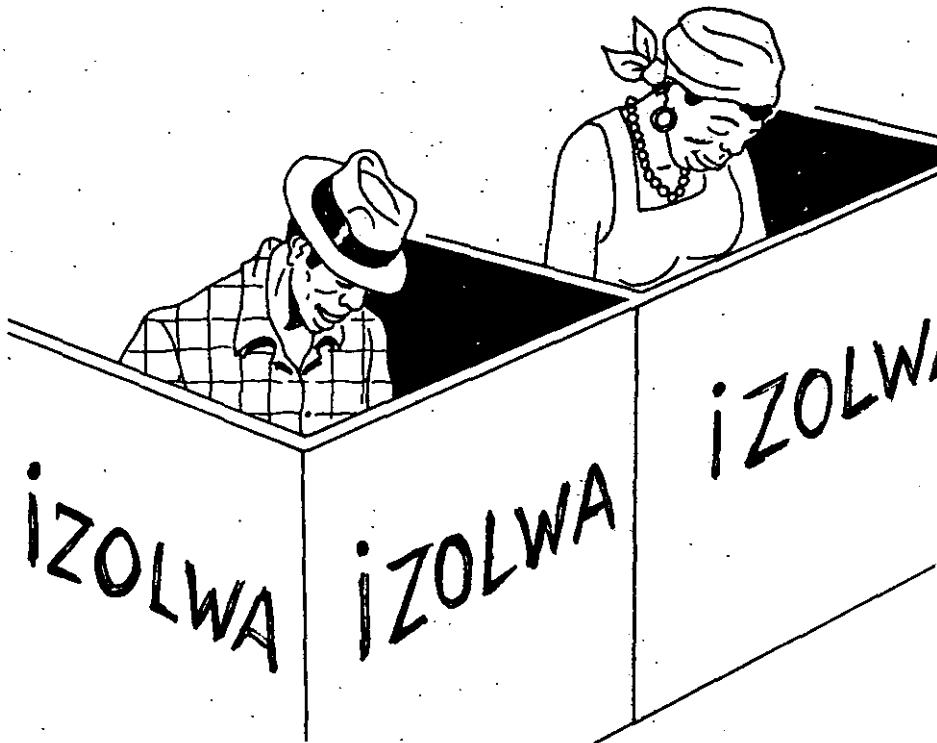
- lè w ap ekri yon mo osnon yon mesaj sou yon tablo, yon pannkat, toujou ekri avèk lèt ak chif ki gen bèl fòm tankou nan liv, yon fason pou ankouraje moun li pi fasil oubyen aprann li.

Achévé d'imprimer
2ème trimestre 1995

Mise en page: *Ateliers Graphiques Photovision*
Illustration: *Guy Constant*
Impression: *Pressmax*

IZOLWA

IZOLWA

IZOLWA

